

Exkurze

na

Mladoboleslavsko

17. dubna

2014

Hradiště Přívory, Všetaty, okres Mělník

Krátce po výjezdu z nádraží Všetaty směrem na Mělník míjí vlak zleva ves Přívory ležící na svazích Turbovického hřbetu. Na nevysokém výběžku převyšujícím okolní terén o 25 – 35 m leží výšinná archeologická lokalita známá jako hradiště Přívory (Čtverák et al., 2003, 267).

První zjišťovací výzkum Archeologického ústavu byl proveden již roku 1939 Antonínem Knorem a Milošem Šollem. Bylo zde nalezeno zahluobené obydlí s kamennou pecí či ohništěm a několik sídlištních jam zahluobených až do opukového podloží (Šolle 1977, 355). Nalezený střepový materiál datoval lokalitu do raného středověku do 8. až 9. století (Lutovský 2001, 272). Stopy opevnění však nalezeny nebyly (Šolle 1977, 355) a panovala nejistota o charakteru lokality, zda se jedná vůbec o hradiště. M. Šolle předpokládal lehké palisádové opevnění a řadil lokalitu k lehce opevněnému přechodnému typu hradišť (Šolle 1977, 355). Na lokalitě a v okolí se našel také eneolitický materiál zřejmě kultury řivnáčské a kultury se šňůrovou keramikou (Sklenář 1982, 342).

Zlom v poznání přinesl až výzkum moderními metodami. Martin Gojda zaznamenal při leteckém průzkumu tři liniové útvary napříč návrším, oddělující východní konec návrší (Gojda 1997; Křivánek 2001, 278). Po povrchovém a vizuálním průzkumu provedl Roman Křivánek odkud v roce 1999 geofyzikální průzkum, který útvary interpretované jako linie opevnění potvrdil (Křivánek 2001, 278). Definitivní potvrzení existence opevnění přívorského hradiště přinesl výzkum Nadi Profantové v roce 2000 (Čtverák et al., 2003, 267). Opevnění uzavíralo plochu asi 4,5 hektarů. Geofyzikální a letecký průzkum nevylučuje existenci další linie opevnění (Křivánek 2001, 278).

Literatura

ČTVERÁK, V. et al., 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách, Libri, Praha.

GOJDA, M., 1997: Letecká archeologie v Čechách, AÚ AVČR, Praha.

KŘIVÁNEK, 2001: Přívory, okr. Mělník. Výzkumy v Čechách 1999, AÚ AVČR, 278.

SKLENÁŘ, K., 1982: Pravěké nálezy na Mělnicku a Kralupsku, Okresní muzeum Mělník, Mělník.

ŠOLLE, M., 1977: Hradsko u Mšena. Část I., Památky archeologické 68, 323-393.

Osídlení Mladoboleslavské ostrožny od pravěku po 14. století

Mladoboleslavská ostrožna je výraznou strategickou polohou, převyšuje okolí až o 30 m. Na západní straně je obtékána Jizerou, která již od pravěku byla přirozenou komunikací, a na jižní a vých. straně Klenicí (Viček a kol. 1984, 127–129, 136). Podloží je tvořeno druhohorními vápnitými jílovci a prachovci (Pražák 1995).

Nejstarší přítomnost lidí je doložena ve starší době kamenné. Z této epochy pochází soubor štípané industrie nalezený mezi Staroměstským náměstím a Templem (drasadlo, čepele, odpad: Waldhauser 2009, 26-27). Surovina pochází z řečiště Jizery i ze vzdálených zdrojů (Nechvíle - Prostředník 2009, 373).

Další nálezy patří kultuře s nálevkovými poháry. Té patří zásobní jáma nalezená na dvorku čp. 104, z jiných míst pocházejí střepy, kamenná šipka a sekeromlat (Nechvíle - Prostředník 2009, 400).

V mladší době bronzové vzniklo na ostrožně hradiště kultury lužické. Bylo chráněno příkopem a valem. Příkop zčásti využíval přírodní deprese a místy dosahoval hloubky až 3 m. Při výzkumu byla zachycena spálená dřevěná destrukce, ze které se podařilo získat radiokarbonové datum 1003 ±136 let BC. Žlábký a soustavy sloupových jam na vnitřní ploše (1,3 ha) svědčí o existenci staveb sloupové konstrukce. Řidší zástavba byla zjištěna také na předpolí hradiště. Nejbližší (snad současné) pohřebiště se nacházelo na pravém břehu Jizery, asi 800 m vzdušnou čarou SZ od hradiště. (Nechvíle – Prostředník 2009, 400-401).

Na základě archeologických nálezů lze další trvalejší pobyt lidí na ostrožně datovat až na přelom 10. a 11. století. Z tohoto období pocházejí pozůstatky zahloubených sídlištních objektů. V písemných pramenech (např. v kronice tak řečeného Dalimila) je vznik hradiště spojován s Boleslavem II. Archeologický výzkum zachytil mohutné požárové vrstvy datované do 12. století, do nichž jsou zapuštěny soudobé hroby. Centrum obchodu se však v této době nacházelo již na Podolci, v podhradí, které drželi Markvarticové. Během 2. poloviny 13. století byl vystavěn kamenný hrad, který byl v roce 1278 (po porážce Přemysla Otakara II. na Moravském poli) vypálen. Poté definitivně ztratil svůj význam, neboť správa byla přenesena do Nymburka a úředníci se přestěhovali na Bezděz (Nechvíle – Prostředník 2009, 410). Král vlastnil město až do 20.- 30. let 14. století. Tehdy získali (těžko říci, jakým způsobem) hradiště i s hradem páni z Michalovic.

Literatura:

Nechvíle, M. – Prostředník, J. 2009: Mladá Boleslav – příspěvek k dějinám... Archeologie ve středních Čechách 13, 347-450.

Pražák, J. (red.) 1995: Geologická mapa ČR, list 03-33 Mladá Boleslav. Praha.

Prostředník, J. – Šída, P. 2001: Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše... Z Č. ráje a Podkrkonoší 14, 7–35.

Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrze království Českého XV. Praha.

Viček, V. a kol. 1984: Zeměpisný lexikon ČSR. Vodní toky a nádrže. Praha.

Waldhauser, J. 2009: Archeologická tajemství Mladé Boleslavi. Liberec.

Pohřebiště únětické kultury v Brodcích nad Jizerou (okr. Mladá Boleslav)

Na k. ú. Brodce nad Jizerou byla v 50. letech prozkoumána dvě pohřebiště mladší únětické kultury, vzdálená od sebe asi 2 km. Pro obě je charakteristická přítomnost zděných hrobových kamenných konstrukcí.

Menší pohřebiště se nacházelo na dně širokého údolí Jizery, zhruba 600 m od dnešního břehu. Poloha v inundaci je neobvyklá, jelikož záplavy dosahují až k pohřebišti. Byly zde zachyceny čtyři hroby. Dva mrtví byli uloženi v prostých jámách eliptického tvaru, jedna byla na povrchu označena 4 opukovými kameny. Hroby č. 2 a 3 byly v kamenných hrobkách vejčitého tvaru. Je to neobvyklá stavební konstrukce z opukových kamenů vázaných červeným jílem z Jizery. Hrob č. 2 (148 x 85 x 90 cm) byl sestaven z kamenů s ostrými lomovými hranami, hrob č. 3 byl vyzděn z oblých valounů. Oba hroby byly zaklenuty kameny spojenými jílem bez použití jakékoli dřevěné konstrukce (Rataj 1954a, 313-315; Rataj 1954b, 154-156).

Všechny hroby byly orientovány S-J. Těla zemřelých byla uložena ve skrčené poloze na pravém boku, s hlavou směřující k jihu a obličejem k východu. Byli překryti jehličím, dubovým listím, patrně i kůrou či mechem (Pelikán 1954, 327). Pomocí výpočtů dospěl E. Procházka k závěru, že do hrobu č. 2 byl zemřelý uložen koncem března či po polovině září a do hrobu č. 3 počátkem března (Procházka 1954, 329). Šlo o pohřebiště mladších lidí ve věku 3, 8-13, 17-18 a 15-30 let. Pohlaví se nepodařilo určit. Podle vbočení kloubní hlavičky dolní čelisti registrované u tří jedinců by se mohlo jednat o rodové pohřebiště (Chochol 1954, 322-323).

Všichni zemřelí byli vybaveni milodary, mezi nimiž byly 3 náhrdelníky z provrtných jantarových závěsků a bronzových spirálek, náramky, jehlice, kostěné šídlo či miniaturní nádobka (Rataj 1954a, 308-313).

Nedaleko bylo prozkoumáno další pohřebiště s 18 hroby. Hroby č. 18 a 19 měly konstrukci ve tvaru skříně vybudované z pískovcových balvanů. V porovnání s hroby č. 2 a 3 nebyl uvnitř prázdný prostor, komory byly zasypány pískem a poté uzavřeny velkými balvany o váze kolem 70 kg. V hrobě č. 18 byla pohřbena žena vybavená náhrdelníkem z bronzových spirálek a jantarových korálů, dvěma spirálovými kroužky na spáncích, dvěma cyperskými jehlicemi pod bradou a dvěma keramickými nádobami. Druhý hrob náležel muži, který měl únětickou jehlici, náramek a u kolene bronzovou dýku bez rukojeti se dvěma nýty (Rataj 1955, 292-293).

Použitá literatura:

Chochol, J. 1954: Anthropologický posudek kosterních pozůstatků v hrobech 1-4. Památky archeologické 45, 319-324.

Pelikán, J. B. 1954: Chemický posudek výzkumu v Brodcích nad Jizerou. Památky archeologické 45, 324-328.

Procházka, E. 1954: Astronomická orientace hrobů únětické kultury v Brodcích nad Jiz.. Památky archeologické 45, 328-332.

Rataj, J. 1954a: Únětické vyzděné hrobky v Brodcích nad Jizerou. Památky archeologické 45, 305-319.

Rataj, J. 1954b: Konstrukce únětických hrobek v Brodcích nad Jiz. Archeologické rozhledy 6, 154-158, 175-176, 271, 280-281.

Rataj, J. 1955: Stavby únětických hrobů v Brodcích nad Jizerou. Archeologické rozhledy 7, 292-293, 321, 418, 425.

Vinec u Mladé Boleslavi – kostel sv. Mikuláše

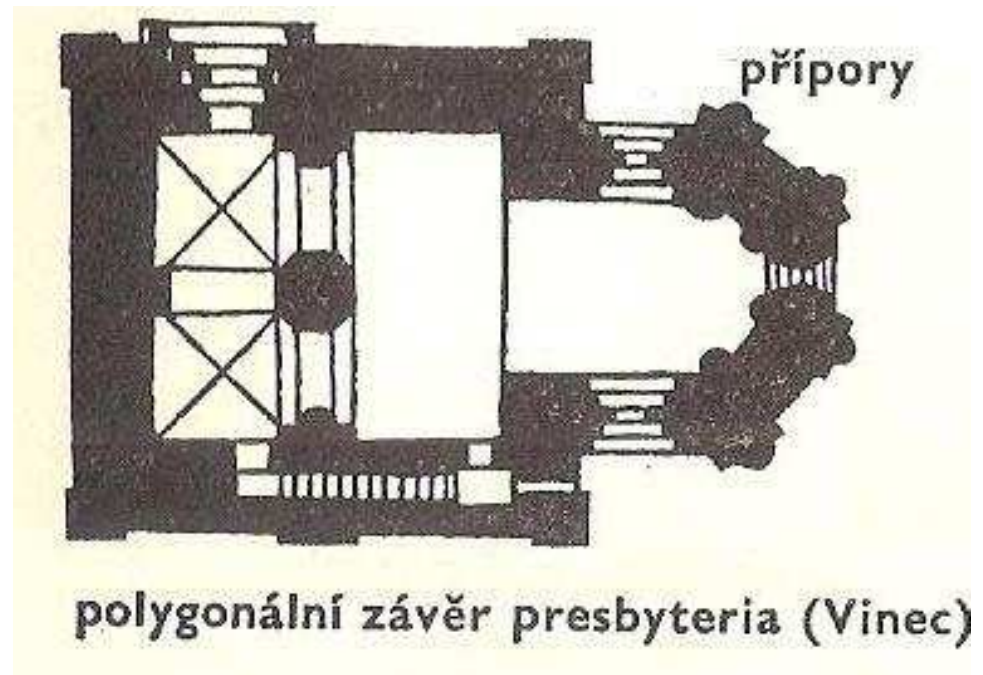
Kostel ve Vinci snad pochází z 2. čtvrtiny 13. století, přesná datace však není jednoznačná. Podle použitých stavebních prvků a detailů výzdoby existuje úvaha, že by se mohlo jednat o jednu z mladších staveb tzv. huti kostela sv. Mikuláše v Chebu. Stavba byla možná také ovlivněna cisterciáckými stavebními hutěmi. V roce 1886 kostel prošel puristickou restaurací.

Kostel tvoří čtvercová loď s tribunou a s připojeným pětibokým presbyteriem. Loď je kryta stanovou střechou s věžičkou na vrcholu. Vstup umožňuje bohatě zdobený ústupkový portál se sloupky a figurálním reliéfem v tympanonu. Nad portálem je malé rozetové okénko, které osvětluje tribunu. Apsida je členěna polosloupky. Podle vineckého kostela se okruh bohatě členěné kostelní architektury 2. čtvrtiny 13. století označuje jako tzv. vinecká skupina.

Zdroje:

- Dvořáček, P. 2005: Architektura Českých zemí – románský sloh. Praha.
Herout, J. 1961: Staletí kolem nás. Praha.
Herout, J. 1980: Slabikář návštěvníků památek. Praha.
Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.

Obr.: Herout 1961, II/4

Michal Kotýnek, Ústav pro archeologii FF UK
3. ročník bc.

Luštěnice – depot

Obec Luštěnice se nachází ve Středočeském kraji v okrese Mladá Boleslav, asi 10 km jižně od města v nadmořské výšce 209 m. V roce 1912 došlo při orání na poli starosty Zajíčka (č. kat. 138) v poloze „Za stezkami“, na sz. okraji obce, k zachycení bronzového kruhu. Oráč celé místo rozhrabal a našel veliký depot, z něž se dodnes dochovalo 58 předmětů, uložených v různých muzeích (v Mladé Boleslavi, Poděbradech, Dobručce, Benátkách nad Jizerou a v Národním muzeu v Praze) (*Moucha 2005*, 126-128).

Depot tvořila dýka s plnou litou rukojetí únětického typu, dvě dýky s kompozitní rukojetí švýcarského typu, tři dýky saského typu s dutou litou rukojetí a jeden derivát tohoto typu, pět čepelí dýk saského typu, tři čepele dýk zdobených mřížkovitým ornamentem, dýka s vcelku odlitou rukojetí typu Odra-Labe, dvě delší a dvě kratší nezdobené čepele dýk se třemi nýty, dvě čepele dýk s rovným týlem se dvěma otvory pro nýty a s jedním nebo více žebry na střední ose, dvě čepele hrotitých seker (*Lutovský – Militký – Smejtek 2013*, 194). Jde o zatím největší depot dýk ze starší doby bronzové na našem území (*tamtéž*, 17). Do souboru dále patří větší počet kruhů, nákrčníků, a faléra z „bílého kovu“ s bohatou rytou výzdobou (*Moucha 2005*, 127). Tento depot je datován do starší doby bronzové, do stupně A2 (*Moucha 2005*, 128). Území obce bylo osídleno i v jiných obdobích. V roce 1958 odkryl Radomír Pleiner v zahradě domu čp. 225 pozůstatky železářské pece a sídlištní jáma datované do starší doby římské. Šlo o první takovouto pec nalezenou na Mladoboleslavsku (*Pleiner 1961*, 483-492). V roce 2003 pak Jiří Waldhauser při opravě vozovky v JZ části obce objevil skupinu hrobů z 11. – 12. století a několik jam, datovaných do mladší doby bronzové až doby halštatské (*Waldhauser 2006*, 157).

Literatura:

Lutovský, M. – Militký, J. – Smejtek, L. 2013: Encyklopedie pravěkých pokladů v Čechách. Praha.

Moucha, V. 2005: Hortfunde der frühen Bronzezeit in Böhmen. Praha.

Pleiner, R. 1961: Železářská pec římského období v Luštěnicích, Archeologické rozhledy XIII, 483-492.

Waldhauser, J. 2006: Luštěnice, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 2003, 157.

Albín Stocký v Dobrovici

Albín Stocký (1876 – 1934) byl chemik, archeolog a muzejník. Od roku 1903 pracoval v cukrovaru v Dobrovici, setkal se s Josefem Ladislavem Píčem a začal se aktivně zajímat o archeologii. Roku 1906 byl přeložen do Skřivan a prováděl výzkum v okolí Nového Bydžova. Po Píčově smrti vedl 1913 – 1929 pravěké oddělení Národního muzea. Roku 1920 získal doktorát na UK. 1929 – 1934 byl ředitelem prehistorického oddělení a od roku 1930 i klasické archeologie v Archeologickém ústavu FF UK. Byl odborníkem na neolit a eneolit, věnoval se antropologii a muzejnictví a jako chemik poprvé odborně prováděl konzervaci nálezů. Jeho poslední velký výzkum byl na oppidu Stradonice roku 1929 (SKLENÁŘ 2005, 536-537).

V Památkách archeologických 22 (1908) vyšla krátká „Zpráva o prehistorickém výzkumu dobrovického okolí v letech 1905 – 1906“. V hliníku knížecí cihelny zkoumal Stocký 22 sídlištních jam a ze 13 dalších mu předali nálezy. Obsahovaly kosti a některé i střepy zdobené volutou a lomenou páskou, hladké a někdy tuhované. V několika byla únětická keramika. Z nálezů vyjmenoval vrtaný mlat, hlazenou sekeru z hadce a štípané dláto z téhož kamene, několik přeslenů, válcovité závaží s otvorem, úlomek pazourku, misky z pískovce („mlýnské kameny“), váleček z tvrdého pískovce a provrtanou kost. V 17. jámě odkryl skrčenou kostru na pravém boku orientovanou k JV, nad níž bylo několik střepů z nízké a široké etážové nádoby.

V hliníku Holendrovy cihelny prozkoumal Stocký jámy podobné jako v knížecí cihelně a kulturní vrstvy se střepy „provinciálně římského rázu“. Pod ornici našel „popelnici rázu dobřichov-třebického“ naplněnou kůstkami, tj. žárový hrob z mladší doby římské. Mezi nimi byla bronzová jehla s ouškem, několik bronzových plíšků, úlomky kostěného hřebínku a kónický hliněný přeslen. Další sídliště z doby římské našel Stocký za vsí Úhercemi (tehdy Ouřece) na poli u cukrovaru. Nalezeny byly střepy zdobené meandrem a hliněný pohárek podobný pohárkům z Plaňan. V tomto případě šlo o nálezy starší doby římské.

Na panském poli u silnice při vjezdu do osady Týnce (Tejnice) našel Stocký popelovité vrstvy a hradištní střepy. Severně od Týnce u větrného mlýna, v hliníku knížecí cihelny vykopal Stocký skříňkový hrob z opukových desek, ve kterém byl „skrčenec“ hlavou k jihu a obličejem k východu. U nohou kostry byl hliněný džbáněk, uvnitř něhož byl pazourkový nožík, a u hlavy kostry byly tři střepy zvoncovitého poháru. Nedaleko hrobu bylo vykopáno „popeliště“ o průměru 3,5 m a 30 cm silné, na jeho východní straně bylo ohniště z pískovcových kamenů s uhlíky z dubového dřeva a dva pazourkové nožíky. Kolem ohniště bylo množství pazourkových odštěpků a v popelišti roztroušeny střípky, některé s malými úšky, a pazourkový nůž.

Literatura:

SKLENÁŘ, K. 2005: Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů. Praha.

STOCKÝ, A. 1908: Zpráva o praehistorickém výzkumu dobrovického okolí v letech 1905–1906. Památky archeologické 22, 594.

Kostel sv. Václava v Sýčině

Sýčina (okr. Mladá Boleslav) je součástí obce Dobrovic. Dominantou vesnice je pozdně gotický kostel zasvěcený sv. Václavu. Je situován mimo hlavní zástavbu vesnice, na jejím západním okraji.

První zmínku o vsi Sýčině uvádějí registra papežských desátků k roku 1352, to znamená, že v té době zde již musil stát farní kostel (*Tomek 1873, 80*). Patronem kostela byl Mstidruh z Chlumu a Dobrovicевsi (*Volf 2002, 7*). Kostel je ale zřejmě starší než dnešní vesnice. Datum jeho vzniku není známo (*Volf 2002, 6-7*). Sýčinu i s kostelem koupil roku 1546 od pánů Strahovských Jiří Cetenský z Ceteně. Starý dřevěný kostel nechal v roce 1556 zbourat a 1570-1571 postavit nový zděný (*Poche 1980, 493; Volf 2002, 10*).

Během třicetileté války byla Sýčina vypálena švédskými vojsky. Stát zůstal pouze jeden statek, poplužní dvůr a kostel. Fara byla zrušena v roce 1658 a kostel zůstal pouze filiálním (*Volf 2002, 12- 13*).

Goticko-renesanční dvojloďný kostel má obdélný, polygonálně ukončený presbytář. K němu z vnější strany přiléhají dvě hranolové věže. Třetí se nachází na protější, západní straně, na jižní je přístavek pro márnici a na severní sakristie. Lodě jsou odděleny hranolovými pilíři, tři arkády oddělují užší a nižší severní loď. V patře je tribuna, na niž byly r. 1848 umístěny varhany (*Poche 1980, 493- 494; Volf 2002, 15*).

Pod jižní věží kostela se nachází pohřební kaple rodu Thurn-Taxisů. Jejich hrobka byla v polovině 19. století opravena. Podlaha kostela se zvýšila a staré hroby byly zasypány. Při této opravě bylo vyzvednuto devět náhrobních kamenů a přeneseno k jižní zdi uvnitř kostela (*Poche 1980, 494; Volf 2002, 15*).

Ke kostelu se váže několik pověstí (*Volf 2002,25*). V Sýčině žily tři kněžny-sestry, které se stále hádaly. Jejich otec už s nimi nemohl vydržet, a tak jim poručil, aby si každá dala postavit jednu věž a tam přes den pobývala. Navštěvovat se směly od půlnoci do jedné hodiny ranní. Po jejich smrti byl k věžím přistavěn kostel. Tyto kněžny měly být dcery Jana Cetenského - Johanka, Anna a Eliška. Další pověst vypráví o tajné chodbě z vinařického zámku až do kostela.

Literatura:

Poche, E. a kol. 1980: Umělecké památky Čech 3 (P/Š), Praha.

Tomek, V.V. 1873: Registra decimarum papalium, čili Registra... Praha.

Volf, M., 2002: Sýčina - 650 let: 1352 – 2002. Sýčina.

www.kostelsycina.cz – občanské sdružení na záchranu kostela

<http://isad.npu.cz/ost/archeologie/ISAD/free/info.php?ID=13-11-05/2>

